

LEZEN

Van informatie verwerken tot informatie verwerpen

Fie van Dijk en Tineke Krol

Fie van Dijk en Tineke Krol laten zien welke leeshouding met behulp van taalmethodes voor het lager beroepsonderwijs wordt aangekweekt. Hun kritiek en aanzet voor een alternatief is de neerslag van discussies in de Werkgroep Lezen aan het instituut voor Neerlandistiek aan de Universiteit van Amsterdam.

‘Evenals we kunnen vaststellen wanneer en waar het oudste schrift in een aantal samenlevingen wordt gevonden, kunnen we ook bepalen tot welk type samenleving deze behoren. Het zijn alle hiërarchisch opgebouwde samenlevingen, waarin het ene deel van de inwoners door het andere geëxploiteerd wordt en het één van de belangrijkste functies van het schrift is de machtsverhoudingen en sociale verhoudingen vast te leggen.’¹

Mijn lust is mijn ambacht,
Mijn ambacht mijn eer.
Ik sla voor de beste
Mijn ogen niet neer.
’k Heb pit in mijn spieren,
’k Ben flink en gezond,
Als Hollandse jongen
Van harte, goed rond,
... etcetera ...

Het vers *Arbeid adelt* van G. W. Lovendaal, dat in deze tijden vol werkloosheid alleen nog maar op een heer van lichte zeden kan slaan, staat als motto in *Taal voor de aanvangsklasse*.² In 1970 beleeft dit schoolboek zijn elfde druk, maar op de kaft prijkt: ‘nieuwe serie voor het technisch onderwijs’.

Wat krijgt de jongen die op de l.t.s. met ‘taal’ zit te modderen voorgeschoteld? In het voorbericht zeggen de auteurs dat ze rekening gehouden hebben met ‘(. . .) het speciale karakter van de L.T.S. en met de omstandigheden waaronder men daar nu eenmaal werkt’. Dit slaat echter alleen op het feit dat er weinig tijd voor Nederlands beschikbaar is, zodat de grammaticale categorieën beknopt behandeld worden en twee oefeningen in één les van drie kwartier afgewerkt kunnen worden. Dat er veel oefeningen in het boek staan, heeft het voordeel dat de leraar een keuze kan maken, en vlugge én zwakke leerlingen extra werk kan opdragen. Het spreekt vanzelf, aldus de schrijvers,

dat ze bij de keuze der stof rekening gehouden hebben met de belangstelling van jongens van deze leeftijd.

Het boek is ingedeeld in groepen: 'Onder groep verstaan we de gezamenlijke oefeningen die bij een kernles behoren. Elke groep omvat 2 perioden en elke periode hebben we geschat op 14 dagen, zodat in normale omstandigheden een groep van 2 perioden per maand kan woorden doorgewerkt' (p. 8). Elke groep begint met een leeslesje en naar aanleiding daarvan komen de volgende oefeningen:

- stilleesvragen
- moeilijke/vreemde woorden
- spelling (vooral van de werkwoordsvormen)
- vaste uitdrukkingen
- opdracht (bijvoorbeeld: stel een reglement samen, schrijf een advertentie)
- ontleden
- opstel
- invuloefening
- tegenstellingen
- zinnen aanvullen/samengestelde zinnen vormen
- verhaaltjes maken via gegeven woorden
- synoniemen
- alfabetische volgorde
- leestekens
- lettergrepen
- dictee

Over doelstellingen voor taalonderwijs wordt geen woord gezegd; een verantwoording van de oefeningen, dus waarom juist deze oefeningen en waarom zoveel of zo weinig van bepaalde oefeningen, is nergens te vinden.

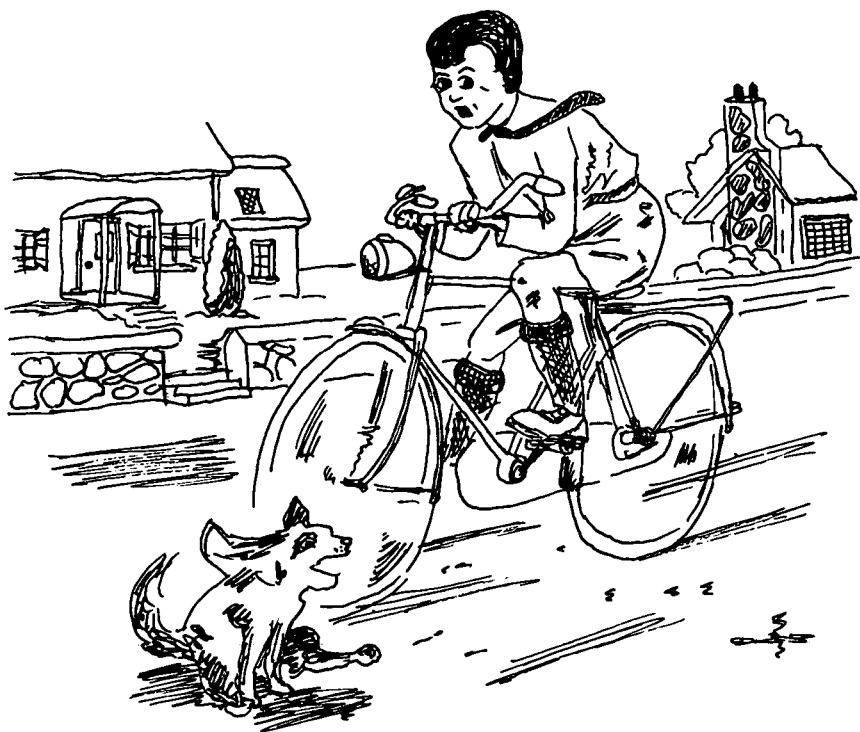
Het wereldbeeld zoals dat in *Taal voor de aanvangsklasse* naar voren komt, is al af te lezen uit één willekeurig gekozen invuloefening (p. 34):

- het vurige paard (steigeren) wild overeind
- de wandelaar (vleien) zich in het gras
- de ooievaar (spreiden) de vleugels uit en vliegt weg
- de jachtopziener (bevrijden) het arme haasje uit de strik
- de politie (verwijderen) de ordeverstoorder
- je (cijferen) niet nauwkeurig genoeg
- (wijden) je niet te weinig aandacht aan je werk?
- je (ijzen) van het ruwe spel van die jongens
- het orkest (begeleiden) de beroemde pianist

Samengevat: een landelijke wereld, rust en orde gezien vanuit de machthebber, (hard) werken gezien vanuit de schoolmeester en de baas, en de cultuur van de burgerman.

SPORTIEF!

Laten we één lesje uit het boek wat nader bekijken, weer willekeurig gekozen: het lesje *Sportief!* (p. 22 en 23). Op het bijbehorende plaatje overrijdt een enigszins paniekerige jongen op de fiets bijna een onduidelijk hondje. De jongen heeft kort haar, is gekleed in overhemd met stropdas, een fuik van een korte broek en kniekousen met omgeslagen bovenrand, kortom: minstens de jaren vijftig. De fiets is van het oerdegelijke type, heeft een lamp, maar geen bedrading of dynamo. De jongen fietst midden op een brede weg, er is geen auto te zien. Langs de weg staan twee villa's in grote tuinen.

.... een fuik van een korte broek ...

Het lesje gaat over twaalf jongens die de wielclub De Pedaalridders hebben opgericht en onderlinge wedstrijden houden. Op een woensdagmiddag wordt gereden om de eerste en tweede plaats. Frans maakt de meeste kans, maar Nico is een gevaarlijke tegenstander. Nico ligt eerst voor, maar juist als Frans hem inhaalt, rent een hondje de weg op. Nico remt en raakt achter. Maar Frans mindert nu ook vaart, zodat ze weer gelijk op rijden. Nico wint met een klein verschil, maar het was toch net 'alsof Frans

als de eigenlijke overwinnaar uit de strijd te voorschijn was gekomen'.

Sleutelwoorden uit dit lesje zijn: successen, beroemd, beslissende strijd, favoriet, vechten, rivalen, mededinger, overwinnaar. Het taalgebruik is dat van een oude heer (Pedaalridders, met grote ernst en toewijding, menig lid, vrijwel alle jongens achtten Frans favoriet, iets zeer onaangenaams, het diertje, daverend gejuich, deze sportieve daad) en moet wel een afstand scheppen tussen de lezers (l.b.o.-leerlingen!) en het lesje. Er is geen enkele aansluiting bij het taalgebruik van de lezers: zowel de illustratie als het taalgebruik getuigt van middle-classcultuur.

De moraal van het lesje is nogal hypocriet. Aan de ene kant gaat het erom wie de winnaar is, en aan de andere kant mag de winnaar geen échte winnaar zijn. Rivaliteit en competitie worden als normaal beschouwd, maar er moet toch een moreel sausje overheen gegoten worden. We zitten weer in onze borstrokken achter de kachel.

Naar aanleiding van *Sportief!* moeten de lezers nu vragen beantwoorden 'in goede zinnen'. Er staat niet bij wat goede zinnen zijn, maar de lezer wordt op de (kennelijk goede) weg geholpen. Vraag: wat hoopte menig lid van 'De Pedaalridders'? Antwoord: Menig . . . . .; Wat dachten de meeste jongens van Frans? De meeste . . . . ., dat hij . . . . .

De vragen zijn alleen gericht op consumerend lezen. De beste antwoorden zijn letterlijke herhalingen van de tekst.

LULLIG!

Stel je bent leraar op een l.t.s. en je moet tegen je zin met het boek *Taal voor de aanvangsklasse werken*. Wat zijn je mogelijkheden als je je leerlingen niet tot onkritische leesconsumenten wilt opleiden, maar tot mensen die een kritisch begrip krijgen van de wereld om hun heen?

Om tot een kritisch begrip van je eigen situatie te komen, moet je *leren vragen stellen*. Dat kan best naar aanleiding van zo'n lesje, al is het natuurlijk beter wanneer die tekst niet zo maar uit de lucht komt vallen. Je kan met elkaar het plaatje eens goed bekijken, gillen om de technische uitvoering van de fiets, met een polaroidcamera foto's maken uit de échte wereld van de leerlingen: fietsen met race-sturen, brommers, de buurt waar ze wonen. Het plaatje met de foto's vergelijken: is er bij jou in de buurt wel ruimte om te racen? Wie van ons woont in een bungalow met een grote tuin? De belangrijkste punten van het gesprek vastleggen (de leraar kan daarmee beginnen, later kunnen de leerlingen dat misschien overnemen) in een logboek of op een stencil.

Je kan begrippen als competitie en rivaliteit aan de orde stellen om samen achter de dubbele moraal van dit lesje te komen. Lees een sportverslag uit de krant, en kijk hoe het er in 't echt toegaat: een auto vliegt tegen de vangrail en vat vlam; de bestuurder verbrandt levend, maar de race gaat gewoon door.

Je kan de boekentaal aan de orde stellen. Waarom mogen wij onze eigen taal niet spreken op school? Is die niet goed genoeg? Met elkaar kom je misschien tot de ontdekking dat plat- en dialectsprekers gediscrimineerd worden (wat meestal neerkomt op sociale discriminatie).

Door het hele verhaal te herschrijven in hun eigen taal, krijgen de leerlingen misschien lol in taal. Ze zijn altijd de stommerikken geweest, en nu merken ze dat ze er heel wat mee kunnen uitrichten. Pedaalridders worden Choppers, iets zeer onaangenaams wordt iets rottigs, het diertje wordt een krenge of een zenuwebeest en de titel van het verhaal wordt *Lullig!*

VANZELFSPREKEND

Taal voor de aanvangsklasse ziet er conventioneel uit: het formaat is normaal, de illustraties zijn ouderwets, de verhaaltjes zijn duf en de opdrachten saai. Het boekje steekt niet erg af bij de andere leerboeken voor het l.b.o. die we onderzocht hebben, maar om niet al te demagogisch te lijken, nemen we ook een bij-de-tijdsere ogend boek onder handen, *Werkboek Nederlands voor het l.b.o., Vanzelfsprekend 1*. Dat is groter van formaat dan normaal, heeft vlotte illustraties en verhalen, geeft via moderne vignetten aanwijzingen voor opdrachten (een gestileerde spoel betekent: gebruik een bandapparaat), en de opdrachten zelf klinken veel lolliger dan we gewend waren ('Bij wijze van spreken' in plaats van 'vaste uitdrukkingen' en 'waar blijft de tijd' in plaats van 'werkwoordsvormen'). Maar is het werkelijk zoveel moderner dan *Taal voor de aanvangsklasse*?

Werkboek Nederlands voor het l.b.o. dateert van 1973 en wil 'de taalvaardigheid van de leerlingen op alle fronten (te) verhogen'. Wat taalvaardigheid inhoudt, wordt niet vermeld, maar men dient in ieder geval een grote verscheidenheid aan middelen in het geweer te roepen. 'Die dienen zodanig verwerkt te worden - wij volgen in dezen de modernste didactische beginselen - dat de scholieren zelf actief de stof veroveren en in bezit houden. Ze mogen daarbij niet gehinderd worden door het besef dat ze aan het leren zijn: het succes wordt bepaald door de mate van vanzelfsprekendheid waarmee men ze toe kan passen.' De *leerstof* wordt niet ter discussie gesteld, de leerling wordt ingepakt met een strik er bovenop.

'Vooral de *produktieve* taalhantering achten wij van belang', aldus de schrijvers. Waarom? 'Die biedt immers spelmogelijkheden'. 'Het *receptieve* taalaspect is niet verwaarloosd. We hebben oefeningen in tekstverklaring opgenomen met twee soorten vragen: multiple-choice-items en invulvragen. Deze opdrachten dienen een dubbel doel: we bevorderen enkel en alleen het tekstbegrip (en niet tegelijkertijd ook nog de stelvaardigheid) en er ontstaat een geschikte gelegenheid tot nabespreking. Inzicht in de bouw van eenvoudige teksten bevorderen we door gegevens te laten schematiseren.'

Zonder een nadere toelichting te geven, menen de schrijvers 'dat ook *spraakkunst*

bijdraagt tot de vergroting van de taalvaardigheid.'

Heel modern ook worden de leerlingen apart toegesproken: 'We hopen dat je aan dit boek veel plezier zult beleven. Als je er plezier in hebt, kan je er namelijk des te makkelijker uit leren.' En zo is het maar net.

Net als bij *Taal voor de aanvangsklasse* beginnen de meeste lessen met een verhaaltje of een gedicht. De keuze van de stukken is veel aardiger, maar wel op middle-class-niveau: Daan Zonderland, Bomans, Koolhaas, Annie Schmidt, Campert, Toonder, Louis Paul Boon, Carmiggelt . . .; waarschijnlijk meer de smaak van de leraar dan van de leerlingen. Rondom de leeslessen zijn precies dezelfde soort oefeningen gegroepeerd als in *Taal voor de aanvangsklasse*. alleen heten ze anders: stilleesvragen heten 'lees goed wat er staat', maar ook hier gaat het om louter consumerend lezen. 'Zet de volgende woorden in alfabetische volgorde' heet hier: 'Je kent toch zeker het alfabet van buiten?' maar het is dezelfde stomme oefening zonder enig aanknopingspunt met de praktijk. Als je moet opbellen en je ontdekt dat je het telefoonboek niet kan hanteren, zie je het nut van het-alfabet-kennen in. Maar in lesje 1.6 uit *Werkboek Nederlands* moet je opeens rare woorden als Nobelprijs, discussie, revolutie, dacht, luxe en theorie op alfabetische volgorde zetten. Wat wil die school toch met je? Oefeningen in clicématig schrijven heten populair 'bij wijze van spreken', maar er staat meteen bij dat je wel kan spreken van een bejaarde dame, en niet van een antieke; 'En als je oude meubels bedoelt, kun je wel zeggen ouderwetse of antieke meubels, maar niet bejaarde. Soms mag je dus een woord wél, soms niet gebruiken.'

Werkboek Nederlands is wat speelser en wat minder hypocriet dan *Taal voor de aanvangsklasse*, maar ook hier komt alleen de cultuur van de burgerman aan bod:

Les 10.1.2 (geef de persoonsvorm, onbepaalde wijs en volt. deelw. aan)

- 1 Ik ga een spannend boek lezen.
  - 2 Jullie moeten ook gauw aan het lezen slaan.
  - 3 Het heeft mij al heel wat plezier gegeven.
  - 4 Voor mijn verjaardag hoop ik een dichtbundel te krijgen.
  - 5 Af en toe heb ik eens een vers uit mijn hoofd geleerd.
  - 6 Dat moest ik dan voor de klas op komen zeggen.
  - 7 Iedereen vindt zoiets erg plezierig.
- etc. etc.

DE VREEMDE BEZOEKER

Ook uit dit boek bekijken we eens een lesje nauwkeuriger: De vreemde bezoeker (p. 24). Er hoort een tekening bij waarop we een eenzaam huisje zien met een knoestige boom ervoor, een maan, wolkenflarden en strepen die stormweer suggereren.

Het verhaal is het begin van Marten Toonders *De Klonters*. Tom Poes wordt midden in een stormachtige nacht wakker door geklepper van de brievenbus en gerinkel van de

bel. Hij kijkt uit het raam en ziet een 'klonterachtige gedaante' weglopen. Tom Poes rent naar de deur en roept naar buiten wie die gedaante is en wat hij kwam doen.

Sleutelwoorden zijn hier: storm, regenvlagen, gehuil van de wind, veilig onder de dekens, ongewoon geluid, rare tijd, niet normaal, vreemde gedaante, geen gewone brievenbesteller. De zinnen zijn vrij lang, gemiddeld 13 woorden per zin - er zijn zelfs zinnen van 26, 28, 31 en 32 woorden. Het taalgebruik is quasi-literair: zware regenvlagen, in een modderpoel veranderen, ging de bel rinkelend over, hernam hij, laaghangende wolkenflarden, de figuur torste een zware tas; niet direct de taal die l.b.o.-ers spreken.

Opdracht 1 naar aanleiding van De vreemde bezoeker luidt: Een schema maken. 'Als je het verhaal 'De vreemde bezoeker' na zou moeten vertellen, dan is het niet nodig om alles uit je hoofd te leren. Er is een eenvoudiger manier. De voornaamste onderdelen van het verhaal geef je aan met een enkel, kort zinnetje. Je schrijft alleen de belangrijkste punten op, de rest laat je gewoon weg. Dit noemen we: *een schema maken*.' De leerling wordt daarna op weg geholpen met een schema: 'alinea 1 (r. 1 t/m 3): Het is herfst en het regent en stormt. Alinea 2 (r. 4 t/m 6): Tom Poes was vroeg ...'

Wanneer is het handig om een schema van een bepaalde tekst te maken? Wanneer moet je in de praktijk een verhaal navertellen? Als de leraar en de leerlingen hier geen zinnig antwoord op kunnen geven, moeten ze deze opdracht laten vallen. De opdracht is in ieder geval grote onzin bij dit lesje dat slechts de aanzet is tot een verhaal: er valt dus nauwelijks iets na te vertellen.

Opdracht 2 luidt: 'Kijk goed wat er staat. Maak het cirkeltje voor het juiste antwoord zwart.'

- 1 De wind wordt in r. 4 vergeleken met
    - het gehuil van Tom Poes
    - een huilend mens
    - een huilende wolf
  - 2 Tom Poes wordt gewekt (r. 7) door
    - het geluid van de brievenbus, de bel en de wekker
    - het geluid van de brievenbus, de storm en de wekker
    - het geluid van de brievenbus en de bel
- etc. etc.

De vragen zijn alleen gericht op consumerend lezen, en zo infantiel dat ze beledigend zijn. In bepaalde gevallen is het best nuttig om precies te weten wat er in een tekst staat (recepten, gebruiksaanwijzingen, spoorboekje, c.a.o.) maar dan moeten die speciale teksten ook als oefenstof gebruikt worden, en niet een half afgemaakt sprookje.

Opdracht 3 luidt: 'Kort maar goed. Maak een kort verhaaltje waarin alle vijf de woorden voorkomen die hieronder staan. (Denk aan het verhaal De vreemde bezoeker).

Maak korte, duidelijke zinnen. Zorg ervoor dat je geen onzin schrijft.
'middernacht - huisbel - wakker - schrikken - ongerust - bezoeker'.

Het wordt wel wat veel van het goede als de leerlingen eerst al een schema gemaakt hebben (opdracht 1) van een fragment van een verhaal waar nauwelijks iets in staat, om nu weer over hetzelfde onderwerp een verhaaltje te schrijven. En waarom moeten de leerlingen ineens korte zinnen schrijven, terwijl het 'verhaal' waar ze aan moeten denken opvallend veel lange zinnen bevat. Geen onzin - maar een denkende en sprekend kat, die in een huisje woont, compleet met brievenbus en huisbel, en bovendien een 'klonterige gedaante' ziet, tja dan vraag je je wel eens af wat nu onzin is.

'Zelf fantaseren' zegt opdracht 4, 'Je gaat nu een zogenaamd aanloopverhaal schrijven. De 'aanloop', dit is het begin van je verhaal, is er al. Wat jij moet doen, is een antwoord zien te geven op die vragen. Laat je fantasie de vrije loop! Maak eerst het verhaal op klad. Zorg voor korte duidelijke zinnen. Probeer levendig te schrijven. Vermijd daarom stijve, ouderwetse boekentaal. Vergeet de hoofdletters en leestekens niet! '

Wat een dikdoenerij om de enige leuke opdracht bij dit lesje te vergezellen van een hele toestand over 'een zogenaamd aanloopverhaal'. Er worden geen concrete aanwijzingen gegeven hoe je een verhaal op poten zet (begin, slot, met welke stijlmiddelen kan je een verhaal spannend maken, etc.), maar wel moet de leerling weer korte zinnen maken, in tegenstelling tot Marten Toonder. Ook moet hij stijve, ouderwetse boekentaal vermijden, (iets waar een l.b.o.-er nogal last mee heeft!). Hij mag zich in ieder geval niet spiegelen aan Toonder, die hernam hij en torste een zware tas uit zijn pen krijgt. Het toppunt van deze creatieve opdracht is de suggestie dat hoofdletters en leestekens de belangrijkste pijlers zijn waarop een goed verhaal berust.

WAT TE DOEN MET DIE BEZOEKER?

Allereerst moeten leraar en leerlingen de zin of onzin van een opdracht bespreken, zoals we dat al eerder bij het op-alfabet-zetten en bij opdracht 1 hebben gezien. Ook de toelichting bij een opdracht moet kritisch bekeken worden: bij het lesje over de vreemde bezoeker zitten alle opdrachten vol fouten, en dan bedoelen we niet dat zogenaamd zogenoemd moet zijn.

Er kunnen onderzoekjes gedaan worden naar de functie van korte en lange zinnen (maken lange zinnen een verhaal spannend?) en naar de functie van stijve, ouderwetse boekentaal (door Toonder met opzet gebruikt?) of gewone spreektaal (de taal van meneer de Uil en juffrouw Ooievaar tegenover die van de gebroeders Bever of Harry Lepelaar, van de deftige dame tegenover de stratemaker-op-zee, de taal van meneer Duisenberg die praat over de belastingcenten van de gewone mensen, de koningin die het volk toespreekt op de derde dinsdag van september, de directie die informatie verschaft aan de ondernemingsraad); je kan er toneelstukjes over gaan opvoeren, je kan redevoeringen of interviews van de radio op de band opnemen, je kan van boekentaal naar boeken-die-je-mooi-vindt, van Poëzie naar versjes gaan.

WAT STEEKT ERACHTER?

Er is een leerplicht en er zijn richtlijnen voor het onderwijs, en als je in de maatschappij wat wilt bereiken dan moet je een zekere taalvaardigheid bezitten. Die taalvaardigheid moet je bijgebracht worden op school. De uitkomsten van het leerproces moeten zo uniform mogelijk zijn, want dan zijn ze objectief te toetsen, en zo valt het onderwijs ten minste een beetje in de hand te houden.

Het is natuurlijk de vraag wat een *zekere* taalvaardigheid inhoudt. Zowel de lesjes uit *Taal voor de aanvangsklasse* als die uit *Werkboek Nederlands* komen voort uit burgerlijke opvattingen over taalvaardigheid: de leerling moet in- en inkeurig (wat hoopte menig lid? menig lid . . .), clichématig (antieke dame en bejaarde stoel mogen niet) leren spreken en schrijven. Hij moet in formeel juiste, zo mogelijk samengestelde zinnen, hier en daar gelaardeerd met een moeilijk woord, leren formuleren. Hij moet zijn lesje leren en zorgen dat hij het kan reproduceren. De tekst die hij moet lezen, wordt hem opgedrongen (hij heeft er niet om gevraagd) en door de auteur gestelde vragen hebben altijd één juist antwoord, hoe treurig onbenullig ook (juist! Tom Poes wordt gewekt door het geluid van de brievenbus en de bel, en *niet* door het geluid van de brievenbus, de bel en de wekker). Van een toetsing van het gelezene aan de eigen sociale werkelijkheid (bungalow tegenover driehoog-achter) is geen sprake, laat staan van een spanning tussen lezen-evalueren-handelen (wij kunnen in onze straat geen fietswedstrijd houden - wij gaan op zoek naar een plek waar wij kunnen racen).

DE WERKELIJKHEID VAN DE ARBEIDER

Je zal in een confectiefabriek van Van Puyenbroek werken als arbeider. Je hebt altijd hard gewerkt, en de mensen in Nederland zijn toch minder kleren gaan dragen dan vroeger. Maar het ene bedrijf na het andere wordt gesloten. De informatie die je krijgt is dat het slecht gaat met de confectie en dat de fabrieken overgeplaatst worden naar ontwikkelingslanden. Dat moet je maar aanvaarden, want het is een vorm van hulp aan arme landen. Je moet als het ware een offer brengen ten gunste van je collega in de Derde Wereld (trouwens, de sociale voorzieningen hier zijn toch uitstekend?), en zolang je nog werk hebt, kan je je beter rustig houden.

Hoe kom je erachter wat voor offers de *ondernemers* willen brengen voor die ontwikkelingshulp? Waar zijn de winsten van de fabrieken de laatste jaren naar toegegaan? Van welk geld heeft de familie Van Puyenbroek modelboerderijen over de hele wereld? Van welk geld heeft de familie Van Puyenbroek het meerderheidsbelang in De Telegraaf, diezelfde krant die jou informatie verschaft? Hoe kom je erachter dat in die ontwikkelingslanden de kleine kleermakertjes verdrongen worden door de fabrieken, dat de arbeidslonen daar laag zijn en laag zullen blijven, dat de arbeidsrust gegarandeerd wordt door de geheime politie?⁴

INFORMATIE VERWERPEN, TEGENINFORMATIE ZOEKEN

De schoolboekjes - en de twee die we hier besproken hebben zijn representatief voor de twintig die we bekeken hebben - leiden op tot onvoorwaardelijk geloven in de gedrukte leugen. Ga maar rustig slapen. Jij hoeft geen vragen te stellen. Deze tendens ligt al besloten in het loutere feit dat er schoolboeken bestaan, hoe verlicht de auteurs ook zouden zijn: de leerling wordt opgezadeld met teksten waar hij niet om gevraagd heeft; hij moet vragen beantwoorden die hij niet gesteld heeft. Dat hij zelf bewust naar informatie zoekt, en bewust informatie kan verwerpen, is nooit een uitgangspunt. *Het onderwijs definieert het leesproces vanuit de informatieproducent (de zender).*

Wij vinden dat de leerling *eerst een vraag moet hebben voor hij gaat lezen* (en de leerling barst van de vragen). Hij moet leren doorzien welke informatie voor hem relevant is; hij moet leren informatie die niet relevant voor zijn vraag is, te verwerpen; hij moet leren tegeninformatie te vinden.

Criminoloog Jongman zegt in verband met jeugdcriminaliteit:

*'De wezenlijke taak van de school is het overwinnen van machteloosheid. Al vroeg beginnen met politieke vorming en maatschappijbewustzijn. Vragen als: hoe leer ik mij legaal te verzetten tegen ouders, onderwijzers, instanties als besturen, overheids-lichamen en andere gezagsdragers dienen daarbij centraal te staan. Voor de ongeschoolde jongere gaat het erom: hoe kan ik de maatschappij die mij zo belemmert in mijn persoonlijke ontplooiing 'terugslaan', zodat ik niet hoeft af te reageren op de individuele ander in mijn vrije tijd. Het aanbieden van zo'n 'verzetspakket' op school kan meer effect opleveren dan 'taalcompensatie'-programma's, die in wezen toch weer het nastreven van de middenklasse-cultuur centraal stellen. Alsof dat iets heel moois zou zijn.'*⁵

Over onze aanzet tot een verzetspakket schrijven we in een volgend artikel. Hoe het Pijpje Drop verder vergaat, leest U in de volgende Automaat.

noten

- 1 G. W. Locher, De anthropoloog Lévi-Strauss, en het probleem van de geschiedenis. Geciteerd door Ger Harmsen in: Inleiding tot de geschiedenis. Bilthoven 1968. (p. 17)
- 2 M. D. Bergman e.a., Taal voor de aanvangsklasse, leergang voor het onderwijs in de algemeen vormende vakken. Groningen (Wolters-Noordhoff) 1970.
- 3 Jos Schillemans en Peter Wels, Werkboek Nederlands voor het l.b.o. Vanzelfsprekend 1. In de reeks: Malmbergs project voor het l.b.o. onder redactie van W. F. Bataille e.a. Den Bosch (Malmberg) 1973.
- 4 Voor verdere informatie: De klad in de kleding. Uitgave van het Centrum voor Ontwikkelings-samenwerking, Besterdplein 4, Tilburg. Tilburg 1975.
- 5 Marinus Aalders, Honderd moorden per jaar maakt nog geen geweldsgolf. In: Haagse Post, jaargang 62, nr. 25 (21 juni 1975).